

slo

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

**Handreiking
overgangsjaar voor
versnelde leerlingen**

Verantwoording

2021 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Hanna Beuling, Nora Steenbergen-Penterman, Martin Klein Tank

Informatie:

SLO
Postbus 502
3800 AM Amersfoort
telefoon (033) 4840 840
internet: www.slo.nl
e-mail: info@slo.nl

AN: 1.7920.801

Inleiding

► De organisatie

► Het curriculum

Inleiding

Deze handreiking is een hulpmiddel voor scholen bij het opzetten en uitvoeren van een overgangsjaar tussen het primair onderwijs (po) en het voortgezet onderwijs (vo) voor leerlingen die in het po zijn versneld. Deze leerlingen hebben het po in minder dan 8 jaar doorlopen. Het overgangsjaar is specifiek bedoeld voor leerlingen die eraan toe zijn om het po te verlaten, maar nog niet helemaal klaar zijn voor het vo. Dit geldt dus niet voor alle versnelde leerlingen.

De handreiking geeft een overzicht van belangrijke aandachtspunten voor de organisatie en het curriculum van een overgangsjaar. Bij elk aandachtspunt staan vragen die beantwoord zouden kunnen worden. Vervolgens worden er tips gegeven. Als laatste zijn er voorbeelden te vinden van wat scholen die al een overgangsjaar aanbieden, over het betreffende aandachtspunt zeggen. Er is voor gekozen om de ontwikkeling (opstart) en de uitvoering van een overgangsjaar te benaderen als twee onderdelen met eigen aandachtspunten, omdat dit overeenkomt met hoe meerdere scholen het overgangsjaar vorm geven.

De handreiking is ontwikkeld door SLO in overleg met leraren, directie en leerlingen en is mede gebaseerd op het onderzoek 'Criteria for a transition year for gifted and accelerated students'¹. Voor scholen die ervaring hebben met een overgangsjaar kunt u terecht bij de [vereniging begaafdheidsprofiel scholen](#).

1. Grömping, C. (2020). *Criteria for a transition year for gifted and accelerated students* (masterthesis Universiteit Twente). Opgevraagd op 1 december 2020 van <https://essay.utwente.nl/82490/>

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Overwegingen bij de start

Als is besloten om te starten met een overgangsjaar, geeft het beantwoorden van onderstaande vragen meer inzicht in hoe een overgangsjaar in jullie organisatie wenselijk en haalbaar is.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke overwegingen spelen een rol bij het opzetten van een overgangsjaar?
- Hoe kunnen de overwegingen worden opgenomen in het programma/de organisatie van het overgangsjaar?
- Hoe kan je draagvlak voor een overgangsjaar verder stimuleren?
- Hoe definieer je de doelgroep van het overgangsjaar?
- Wat wil je bereiken met deze doelgroep? Wat is de toegevoegde waarde van het overgangsjaar?
- Welk leerlingenaantal is financieel haalbaar en wenselijk?
- Hoe kan het po en/of het vo vanaf het begin betrokken worden bij het initiatief?
- Welke rol kunnen de samenwerkingsverbanden po en vo spelen?

Tip

- Zorg dat de doelgroep en doelen (de toegevoegde waarde van het overgangsjaar) goed gedefinieerd zijn. Hierop baseer je diverse keuzes in het verdere proces.
- Bespreek de consequenties voor de doorstroomcijfers. De Inspectie van het Onderwijs zal het jaar namelijk meenemen als een extra jaar voor de onderbouw vo (vergelijkbaar met doubleren).
- Ga in gesprek met een andere school die een overgangsjaar aanbiedt.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"We kregen veel jonge leerlingen op school die ergens in hun schoolloopbaan gaan onderpresteren, vastlopen en/of afstromen."

"We kregen meerdere leerlingen met vwo-potentie binnen die nog relatief veel tijd nodig hebben om te spelen."

"Er zijn veel basisscholen die ons vragen wat ze met hun leerlingen aan moeten die klaar zijn met de lesstof. Samen met een groep basisscholen hebben we gesignaleerd dat een deel van onze leerlingen niet goed voorbereid is op het voortgezet onderwijs."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Voor het formeren van een werkgroep die de organisatie van het overgangsjaar op zich gaat nemen, is het belangrijk om na te denken over rollen, taken en verantwoordelijkheden. Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van het curriculum.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke rollen heb je nodig binnen een werkgroep?
- Wie is waarvoor verantwoordelijk (organisatie, aannamebeleid, overleg, samenwerking, contacten met externen en communicatie) en welke taken moeten worden uitgevoerd?
- Welke personen binnen de organisatie(s) hebben affiniteit met de doelgroep en willen een rol vervullen?
- Wie heeft expertise over begaafdheid of wil zich daarin ontwikkelen?
- Wie heeft expertise over de leerstof van het basisonderwijs en de daar gehanteerde pedagogische en didactische aanpak?

Tips

- Zorg voor een werkgroep van 4 tot 6 collega's waarin zowel schoolleiding als leraren vertegenwoordigd zijn. Zo kan de organisatie van het overgangsjaar snel vorm krijgen.
- Zorg voor een docententeam van 8 tot 12 personen die gezamenlijk afstemmen over het curriculum. Hierdoor is snel schakelen mogelijk.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"In het schooljaar voorafgaand aan het startjaar is een werkgroep opgericht met daarin een directielid, de coördinator, een orthopedagoog en leraren. Werkgroepleden hebben affiniteit met de doelgroep en ook is expertise over hoogbegaafdheid in de werkgroep aanwezig. Een leraar van een plusgroep in het basisonderwijs is gevraagd om deel te nemen aan de werkgroep. Inmiddels is deze leraar een van de docenten van het overgangsjaar."

"Om kennis te krijgen over de manier van omgang met deze jonge begaafde leerlingen (9-11 jaar) heeft het docententeam (afkomstig uit het vo) meegelopen in het basisonderwijs."

"Wij zijn gestart met een groep docenten die out-of-the-box kunnen denken. Zij hebben nagedacht over de grote lijn en het curriculum. Pas daarna hebben we de sollicitatieprocedure opgestart, waarbij docenten van onze school en po-leraren konden solliciteren op de vakken die aangeboden werden."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Opstart: ontwikkel- en overlegtijd

Het opstarten van een overgangsjaar kost tijd. Zowel de werkgroep als het docententeam hebben hier ontwikkel- en overlegtijd voor nodig.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoeveel tijd neemt elke taak in beslag?
- Hoe vaak en wanneer overlegt de werkgroep?
- Hoe vaak en wanneer overlegt het docententeam?

Tip

- Bedenk dat niet het hele curriculum al gereed hoeft te zijn voordat je kunt starten met het overgangsjaar. Ook in het uitvoeringsjaar kan hieraan gewerkt worden. Dat heeft als bijkomend voordeel dat je dan ervaart wat de kinderen nodig hebben.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"De organisatie van het overgangsjaar en het opzetten van het curriculum heeft op verschillende scholen 6-9 maanden in beslag genomen."

"Door de leraren vrij te roosteren en de overleggen goed te verzorgen is een hecht docententeam ontstaan dat in een korte tijd (3-6 maanden) het curriculum heeft opgezet."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Opstart: financiering

Het opstarten van een overgangsjaar kost geld. Het gaat hierbij om uren, leermaterialen, promotie- en communicatiematerialen.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke financiering is er nodig in het opstartjaar voor uren en materialen?
- In hoeverre is er subsidie beschikbaar?
- Welke partners zouden mee kunnen financieren?

Tip

- Denk aan diverse subsidiemogelijkheden vanuit de overheid en bij gemeentes voor projecten die schooluitval beperken. Een andere mogelijke subsidie is het ontwikkelfonds voor docenten.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Onze school (vo) financiert het overgangsjaar helemaal zelf. We gaven alle betrokken docenten 50 uren ontwikkeltijd op hun taakbelasting. De coördinator kreeg 100 uren."

"Door een subsidie van het LOF van € 60.000 konden wij het opstarten goed faciliteren."

"Voor ons overgangsjaar hebben wij een innovatiebudget aangevraagd. Het swv vo, het swv po en wij betalen ieder een derde deel."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Samenwerkingsverbanden

Het betrekken van de samenwerkingsverbanden (swv's) po en vo kan zorgen voor extra kennis over leerlingen die voor het overgangsjaar in aanmerking komen.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoe betrek je de samenwerkingsverbanden po en vo?
- Hoe betrek je de basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs in de regio?

Tip

- Zorg dat het overgangsjaar binnen de samenwerkingsverbanden in de regio bekend is. Dit vergroot de kans dat de potentiële doelgroep wordt bereikt.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Sommige swv's subsidiëren het overgangsjaar. Op een van de scholen kunnen hierdoor twee klassen gevormd worden."

"Het swv is betrokken bij het traject dat leidt tot het schooladvies van de leerlingen van het overgangsjaar."

"Het swv heeft bij ons de vacatures uitgezet voor het overgangsjaar, waardoor we een groot netwerk in de regio konden bereiken."

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ook bij de uitvoering van het overgangsjaar moeten rollen, taken en verantwoordelijkheden duidelijk zijn.

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Vragen om aan de orde te stellen:

- Wie is waarvoor verantwoordelijk: organisatie, aannamebeleid, overleg, samenwerking, contacten met externen en communicatie?
- Wie verzorgt de vakken? En wie de mentortaken? Hoeveel leraren zijn betrokken bij één leerling?
- Welke externe personen betrek je bij het overgangsjaar? Welke expertise moeten zij hebben?

Tips

- Zorg dat een docententeam van 8 tot 12 personen de leerlingen begeleidt. Het is voor leerlingen prettig om niet te veel verschillende leraren te hebben.
- Zorg dat je in je team voldoende expertise over begaafdheid en talentontwikkeling hebt.
- Plan regelmatig een overleg met het team, ook in het uitvoeringsjaar. Zo bevorder je een goede samenwerking binnen het team en stimuleer je een doorgaande ontwikkeling van het overgangsjaar.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"In ons overlegteam zitten ook een orthopedagoog en een expert op het gebied van begaafdheid en talentontwikkeling."

"De begeleiding van leerlingen in een overgangsjaar is intensief, waardoor we gekozen hebben voor twee mentoren. Zij vinden het prettig dat ze kunnen overleggen met elkaar. Elke dag ziet de klas een of beide mentoren. Dat is belangrijk gebleken voor het groepsproces en de contacten met ouders."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Uitvoering: financiering

Een overgangsjaar met bijbehorende uren, leermaterialen, promotie- en communicatiematerialen kan uit eigen middelen gefinancierd worden. Extra gelden zijn wenselijk voor een extra groep of kleinere groepen.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke financiering is er nodig in het uitvoeringsjaar voor uren en materialen?
- In hoeverre is er subsidie beschikbaar?
- Welke partners zouden mee kunnen financieren?

Tip

- Onderzoek welke subsidiemogelijkheden er zijn vanuit de landelijke overheid en bij gemeentes, bijvoorbeeld voor projecten die schooluitval beperken.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Met ongeveer € 7000 per leerling kunnen wij één groep van 16 tot 18 leerlingen realiseren."

"Door een subsidie van het samenwerkingsverband van € 80.000 en door slim te roosteren, kunnen wij twee groepen van 18 leerlingen het tussenjaar aanbieden in plaats van één groep van 25 leerlingen."

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Na de definiëring van de doelgroep stel je de criteria voor toelating tot het overgangsjaar vast, bepaal je de groepsgrootte en het aantal groepen.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Wat zijn de criteria voor toelating tot het overgangsjaar?
- Hoe ziet de procedure voor plaatsing eruit en hoe communiceer je daarover?
- Welke informatie over de leerling wil je voor plaatsing doornemen?
- Hoe vaak en met wie vindt er een (intake)gesprek plaats?
- Hoeveel leerlingen plaats je maximaal in een groep?
- Hoeveel groepen wil je?

Tips

- Hou tijdens het aannameproces al rekening met de groepssamenstelling: zijn er bepaalde leer- en/of gedragsproblemen of hiaten in kennis bij de leerlingen.
- Zorg dat de toegelaten leerlingen voor aanvang van het overgangsjaar deelnemen aan kennismakingsactiviteiten zoals proeflessen en projecten op de locatie van het overgangsjaar, zodat ze kunnen wennen.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Vanwege de specifieke aandacht die de leerlingen nodig hebben, maken wij groepen van 14 tot 18 kinderen."

"Wij hanteren dat een leerling pas toegelaten wordt als hij minimaal twee van de drie jaar doorlopen heeft van groep 6-7-8. De meeste leerlingen komen uit groep 7. We overleggen dan met de basisschool of de leerling na de intake versneld groep 8 kan doen, zodat hij beter kan starten."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Procedure schooladvies

Als leerlingen aan het overgangsjaar deelnemen krijgen ze aan het begin van het kalenderjaar een schooladvies. Ze kunnen voor het vervolg op de school van het overgangsjaar blijven of kiezen voor een andere school.

Vraag om aan de orde te stellen:

– Hoe ziet het traject naar het schooladvies eruit? Hoe zorg je voor transparantie?

Tip

- Gebruik kennis uit het po bij het opzetten van het traject naar een schooladvies.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Ouders en leerlingen moeten voor 1 maart ingeschreven staan bij de vo-school van hun keuze. Ze hebben daarom bij ons in januari een adviesgesprek."

"Wij gebruiken genormeerde toetsen uit het po om de ontwikkeling te monitoren gericht op een gedegen advies."

"Bij ons krijgen de leerlingen vanuit de basisschool al een vwo-advies mee. Wij geven zelf geen (officieel) schooladvies."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Locatie

Bij de keuze voor een locatie geldt dat een kleine locatie de overgang van po naar vo voor kinderen aangenamer maakt.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Op welke locatie wil je het overgangsjaar plaats laten vinden (gekoppeld aan po en/of vo)?
- Welke lokalen zijn voor het overgangsjaar beschikbaar?

Tips

- Zorg voor een vast lokaal waarbij de docenten wisselen en de leerlingen hun eigen plek behouden.
- Vestig, als dat mogelijk is, het overgangsjaar op een locatie van een vo-school, zodat de leerlingen kunnen wennen aan het voortgezet onderwijs.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"De groep van het overgangsjaar heeft een eigen lokaal en is gevestigd op onze kleinste locatie, met de jongste leerlingen (daarnaast alleen brugklassen en tweede klassen)."

"Lessen van het overgangsjaar beginnen bij ons altijd het tweede uur, zodat de meeste andere leerlingen al in de school zijn. Woensdagmiddag zijn ze eerder uit, zodat ze nog kunnen afspreken met vriendjes en/of kunnen sporten. In het begin hebben de leerlingen een vaste pauzeplek. In loop van het jaar gaan ze pauzeren met de andere leerlingen van de school."

Begeleiding en leerlingenzorg

Tijdens een overgangsjaar kan specifieke leerlingenzorg en begeleiding nodig zijn.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke specifieke leerlingenzorg zou nodig kunnen zijn?
- Hoe en waarop wil je extra begeleiding geven?

Tip

Zorg voor het wekelijks inroosteren van coachingsgesprekken, zodat elke leerling individuele begeleiding krijgt.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"De nadruk in de begeleiding ligt bij ons op het welbevinden van de leerling. Dit geven we vooral vorm door veel individuele gesprekken met de leerling."

"Bij ons wordt extra aandacht besteed aan 'schoolpijn' en we zorgen dat onze leerlingen weer zin krijgen om te leren."

"Wij werken extra aan vaardigheden en bieden leerlingen zes modules aan waarvan ze er twee moeten kiezen. We hebben onder andere de modules: rots en water training, leren memoriseren, netjes schrijven."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Communicatie en PR

Om de potentiële doelgroep op de hoogte te stellen van het overgangsjaar is communicatie nodig.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoe communiceer je over het overgangsjaar naar po- en vo-scholen in de regio?
- Welke informatie over het overgangsjaar deel je via website, flyers en ander communicatiemiddelen?

Tip

- Maak het overgangsjaar bekend via verschillende informatiekanalen. Zo laat je zien waarmee je je onderscheidt en kan de potentiële doelgroep je vinden.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Ons samenwerkingsverband heeft basisscholen via een brief en mailing over het overgangsjaar op de hoogte gesteld en dat zorgde voor voldoende aanmelding. Daarnaast komt het tijdens de informatieavonden en voorlichtingsdagen aan bod."

"Ouders weten je vaak goed te vinden maar nemen de basisschool niet altijd mee in hun wens om van school te veranderen. Wij vinden het belangrijk dat ouders en basisschool samen aanmelden, zodat we weten dat de basisschool dit ondersteunt. Hiervoor organiseren we ook elk jaar een informatiemiddag voor basisscholen, waarin we gelijk vertellen hoe het met oud-leerlingen van de toeleverende basisscholen gaat."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Ouders

Op diverse momenten in het jaar is er contact met ouders.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoe betrek je ouders bij de begeleiding van hun kinderen?
- Hoe communiceer je met ouders (informatieavonden, gesprekken, mailtjes, nieuwsbrieven)?
- Waarover communiceer je met ouders (vorderingen van hun kinderen, ontwikkelingen op school)?

Tips

- Bespreek met ouders hoe het met het kind thuis en op school gaat, zodat je sneller een completer beeld van het kind krijgt.
- Bespreek met de ouders de doelen waar het kind aan werkt om zo aandacht hiervoor in de thuissituatie te stimuleren.
- Maak vooraf duidelijk hoe vaak er contact tussen school en ouders gaat zijn.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Na aanmelding spreken we de ouders allereerst tijdens het intakegesprek. Meteen aan het begin van het schooljaar is er een ouderavond. De mentor van de overgangsklas stuurt elke 3-4 weken een berichtje via de mail naar ouders over het reilen en zeilen in de klas. We hebben daarnaast nog de reguliere 10-minutengesprekken en een adviesgesprek in februari. Het schooljaar sluiten we feestelijk af met ouders en leerlingen."

Inleiding

▼ De organisatie

Overwegingen bij de start

Opstart: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Ontwikkel- en overlegtijd opstartjaar

Opstart: financiering

Samenwerkingsverbanden

Uitvoering: rollen, taken en verantwoordelijkheden

Uitvoering: financiering

Toelatingsprocedure en groepsgrootte

Procedure schooladvies

Locatie

Begeleiding en leerlingenzorg

Communicatie en PR

Ouders

Kwaliteitszorg

► Het curriculum

Kwaliteitszorg

Om de kwaliteit te kunnen leveren die je als school belooft, hanteer je een kwaliteitszorgsysteem.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoe borg je de kwaliteit van het overgangsjaar? Welke extra maatregelen/instrumenten zijn daar voor nodig?
- Hoe krijg je input van ouders en leerlingen over de kwaliteit van het overgangsjaar?
- Hoe betrek je de Inspectie van het onderwijs bij het overgangsjaar?

Tip

- Zorg voor een cyclisch kwaliteitszorgsysteem waarin (oud-)leerlingen, ouders en medewerkers gehoord worden. Dit draagt bij aan het verbeteren van de onderwijskwaliteit.
- Denk in het kader van kwaliteitszorg ook aan de mogelijkheid om een collegiaal waarderend onderzoek van een andere school met een overgangsjaar op te nemen.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Door middel van enquêtes, ouder- en leerlingpanels en collegiale consultaties evalueren we de activiteiten en opbrengsten van het overgangsjaar."

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Visie

Na keuzes over organisatie en doelgroep ontwerp je het curriculum van het overgangsjaar. Het curriculaire spinnenweb kan daarbij helpen. In de visie staat het antwoord op de vraag: waartoe leren zij?.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Waartoe leren zij: wat zijn de langetermijndoelen van het overgangsjaar en wat is de meerwaarde voor de doelgroep?
- Wat neem je over het pedagogisch klimaat op?
- Welke afspraken neem je mee over de wijze waarop leerlingen?

Tip

- Maak de visie zo concreet mogelijk, dat maakt vervolgkeuzes makkelijker.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Onze school biedt een overgangsjaar om de leerlingen gemotiveerd en met zelfvertrouwen het voortgezet onderwijs zonder vertraging en met passende inspanning te laten doorlopen, waarbij we tevens de ontwikkeling van de executieve vaardigheden verder stimuleren."

"Voor sommige leerlingen is de overstap van de basisschool naar de middelbare school nog wat te groot. Op onze school gunnen we de leerlingen met een overgangsjaar de ruimte en tijd om nog wat te 'groeien', zodat ze succesvol en met plezier de middelbare school kunnen doorlopen."

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Leerdoelen

Als de meerwaarde van het overgangsjaar voor leerlingen bekend is, bepaal je de leerdoelen.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoe voorkom je overlap met het reguliere programma van het vo?
- Welke doelen stel je wat betreft:
 - > vaardigheden,
 - > kennis,
 - > attitude?
- Welke doelen die over het curriculum van het basisonderwijs gaan, stel je om hiaten van leerlingen te vullen?
- In hoeverre is er ruimte voor eigen doelen van leerlingen?
- In hoeverre zijn de doelen op een doorgaande ontwikkeling van leerlingen gericht?

Tip

- Zorg voor flexibiliteit in het programma, zodat bijvoorbeeld de actualiteit ook een rol kan krijgen.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Diverse scholen die een overgangsjaar aanbieden maken de kennisdoelen ondergeschikt aan de vaardigheidsdoelen. Zij zijn ervan overtuigd dat deze leerlingen bepaalde vaardigheden moeten leren. Daarnaast stellen ze kennisdoelen op om de hiaten die leerlingen kunnen hebben in de leerstof van de basisschool weg te werken."

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Leerinhoud

Aan de hand van de doelen, bepaal je de inhoud wat leerlingen gaan leren.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke inhouden ga je aanbieden?
- Op welke inhouden is expertise in de school aanwezig?
- Hoe verwerk je vaardigheden, kennis en attitude?
- Welke ruimte is er om te differentiëren?
- Welke leerinhouden stel je verplicht en welke facultatief?
- Welke eigen ruimte krijgen leerlingen om te werken aan hun interesses en talenten?

Tips

- Zorg voor uitdagende, gedifferentieerde opdrachten en maak het mogelijk om te werken aan eigen interesses en talenten, daarmee krijgen leerlingen de kans om hun studievoordigheden en ook de executieve vaardigheden verder te ontwikkelen.
- Besteed ook aandacht aan psycho-educatie over begaafdheid, zodat leerlingen meer zelfinzicht krijgen.
- Bied mogelijkheden om samenwerken te oefenen in verschillende contexten.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

Diverse scholen bieden een combinatie van vakken en modules en trainingen.

Voorbeeld vakkenpakket:

- Nederlands
- Wiskunde
- Engels
- Oude talen
- Creatief met computers
- Mens en maatschappij
- Esperanto
- Science
- Kunst
- Lichamelijke opvoeding

Voorbeelden modules:

- Mindset-training
- Sociale vaardigheidstraining
- Filosoferen
- Debatteren
- Onderzoeken en ontwerpen
- Rots en watertraining
- Psycho-educatie
- Drama
- Projectwerk (over onderwerpen als ondernemerschap en kunst)

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Leeractiviteiten

De leeractiviteiten die je aanbiedt, zijn erop gericht je doelen te bereiken.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke leeractiviteiten dragen bij aan:
 - > het behalen van de lange termijndoelen?
 - > het behalen van de doelen van de verschillende vakken of modules?
 - > groepsvorming en veiligheid?
 - > het bieden van uitdaging?
 - > het oefenen met reflecteren?
 - > het ontwikkelen van eigen passies en talenten van leerlingen?
- Welke introductieactiviteiten bied je aan bij de overstap naar het overgangsjaar? En welke bij de overstap naar het vo?

Tips

- Zorg voor open opdrachten, met ruimte voor eigen inbreng, die een beroep doen op de zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid van de leerlingen.
- Zorg voor opdrachten die een beroep doen op de executieve vaardigheden.
- Zorg voor uitdagende opdrachten die een beroep doen op hogere orde denkvaardigheden (analyseren, evalueren en creëren) en differentieer wat betreft talentgebieden.
- Zorg voor opdrachten die sociale vaardigheden stimuleren en waarmee leerlingen kunnen oefenen om te reflecteren op elkaar en zichzelf.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Wij bieden leerlingen diverse introductieactiviteiten aan als ze deel gaan nemen aan het overgangsjaar, zoals excursies naar een recreatieplas en de dierentuin, maar ook verschillende sportactiviteiten. Gedurende het jaar bieden we veel groepsactiviteiten aan om onder meer groepsvorming, sociale vaardigheden en weerbaarheid te stimuleren. Uiteraard wordt dit afgewisseld met individuele leeractiviteiten, die gericht kunnen zijn op extra uitdaging, maar bijvoorbeeld ook op het verbeteren van hun zelfredzaamheid."

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Docentrollen

Een leraar kan tijdens het lesgeven verschillende rollen aannemen, zoals coach, instructeur en pedagoog.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke rollen (zoals coach, instructeur, feedbackgever, medespeler, pedagoog en/of ontwerper) vertolken de leraren in de les?
- Hoe ziet de rol van de mentor eruit?
- Hoe is de professionalisering van de collega's geregeld voor rollen waar ze in zouden willen groeien?

Tips

- Zorg voor betrokken leraren. Als een leraar de leerling echt ziet, betrokken is bij de leerlingen en hun autonomie ondersteunt, dan vergroot dit de motivatie².
- Stel in je rol van coach vragen zodat leerlingen zelf nadenken over hoe ze problemen op kunnen lossen. Als leerlingen meer eigenaar zijn van hun leerproces, zorgt dit ook voor minder onderpresteren³.
- Laat als leraar voorbeeldgedrag zien. Als leerlingen zien dat de leraar ook fouten maakt, zich wil verwonderen en nieuwe dingen wil proberen, dan gaan ze dit zelf ook doen. Dit stimuleert de groeimindset.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

“Onze leraren hebben zich geprofessionaliseerd op het gebied van begaafdheid en de omgang met jonge kinderen, zodat ze hun rol als coach van deze leerlingen beter kunnen vervullen.”

2. Hornstra, L., Bakx, A., Mathijssen, S., & Denissen, J. J. A. (2020). Motivating gifted and non-gifted students in regular primary schools: A self-determination perspective. *Learning and Individual Differences*, 80(March), 101871.

3. Conley, D. T., & French, E. M. (2014). Student ownership of learning as a key component of college readiness. *American Behavioral Scientist*, 58(8), 1018-1034.

Bronnen en materialen

De keuzes voor bronnen en materialen die je gebruikt zijn afhankelijk van je doelen en de doelgroep.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke beschikbare bronnen en materialen zijn voorhanden, relevant en bruikbaar en welke moeten worden ontwikkeld?
- Welke criteria worden gehanteerd bij de keuze voor nieuwe bronnen en materialen? En hebben deze criteria een duidelijke relatie met de schoolvisie, de leerdoelen en -inhouden?

Tip

- Stel een breed palet aan (digitale) middelen beschikbaar. Dit kan bestaan uit lesmethodes, zelf ontwikkelde materialen, verbruiksmaterialen en digitale bronnen.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Onze leraren hebben het gehele programma zo goed als zelf ontworpen, met eigen materialen. Alleen voor de kernvakken gebruiken ze bestaand materiaal, dat niet in het reguliere curriculum valt."

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Groeperingsvormen

Een variatie in groeperingsvormen maakt oefenen in verschillende samenstellingen mogelijk.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Welke groeperingsvormen zijn mogelijk en wenselijk om de doelen te behalen?
- Met welke argumenten wordt de groepsindeling van de lessen onderbouwd?

Tip

- Stimuleer ook activiteiten in groepen van 3-4 leerlingen. Deze grootte maakt afstemmen op de individuele behoeften mogelijk en bevordert de opbrengsten⁴.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"De leerlingen worden bij ons in het overgangsjaar geconfronteerd met leerlingen die meer hun gelijke zijn. Omdat dit op een veilige manier gebeurt in een stimulerende omgeving, kunnen leerlingen zich spiegelen aan anderen en meer van zichzelf laten zien. We stimuleren ze zo om hun talenten verder te ontwikkelen zonder het gevoel te hebben hun nek boven het maaiveld uit te steken."

"We proberen de leerlingen na het overgangsjaar zoveel mogelijk bij elkaar te houden, zodat zij zich kunnen blijven spiegelen aan hun *peers*."

4. Lou, Y., P. Abrami, J. Spence, C. Poulsen, B. Chambers & S. d'Apollonia (1996). Withinclass grouping: A meta-analysis. *Review of Educational Research*, 66(4), 423-458.

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Leeromgeving

Een rijke leeromgeving is bedoeld om leerlingen uit te dagen, nieuwe dingen te laten ervaren en hun energie kwijt te kunnen.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Op welke wijze zijn de lokalen en de overige ruimten in de school uitgerust, zodat ze bijdragen aan de invulling van het programma?
- Op welke wijze draagt de digitale leeromgeving bij aan het behalen van de doelen?
- In hoeverre gebruik je de omgeving buiten de school om doelen te bereiken?

Tip

- Zorg voor een eigen vast lokaal. Dit maakt de overstap vanuit het po wat minder groot.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"We bieden een rijke leeromgeving door een eigen vast lokaal waarin voor alle vakken de benodigdheden aanwezig zijn. Daarnaast zorgen we voor zowel uitstapjes in de school (zoals proefjes doen in de vaklokalen) als excursies buiten de school. Onze digitale leeromgeving wordt gebruikt voor online lessen en zaken als huiswerk, rooster en voortgang."

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

Tijd

De manier waarop de tijd van de leerlingen wordt ingedeeld, kan bijdragen aan het behalen van de doelen.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoe wordt de tijd van de leerlingen ingedeeld gericht op het behalen van de leerdoelen? Op basis van welke argumenten doe je dit?
- Welke ruimte is er voor leerlingen om eigen keuzes te maken wat betreft de indeling van tijd?

Tip

- Laat leerlingen zelf keuzes maken over een deel van de onderwijstijd.

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Vaak zijn leerlingen van een overgangsjaar jonger dan een gemiddelde leerling in de eerste klas van het voortgezet onderwijs. Wij houden hier rekening mee door bewust te kiezen hoeveel tijd de leerlingen op school doorbrengen, hoeveel tijd ze thuis nog bezig zijn met school en door bijna elke ochtend bewegingsmomenten in het rooster in te plannen. De leerlingen zijn 32 uur op school en bouwen gedurende het jaar op naar één uur huiswerk per dag. Ze starten elke dag met gym en gaan in de pauze met elkaar naar buiten."

Toetsing/monitoring

Inleiding

► De organisatie

▼ Het curriculum

Visie

Leerdoelen

Leerinhoud

Leeractiviteiten

Docentrollen

Bronnen en materialen

Groeperingsvormen

Leeromgeving

Tijd

Toetsing/monitoring

In plaats van toetsing hanteren we hier liever het bredere begrip monitoring. Monitoring is gericht op het krijgen van inzicht in hoeverre gestelde doelen behaald zijn.

Vragen om aan de orde te stellen:

- Hoe monitor je de ontwikkeling van leerlingen met betrekking tot de doelen?
- Hoe maak je voor leerlingen hun ontwikkeling inzichtelijk?
- Hoe geef je de monitoring per vak/leergebied vorm? In hoeverre wil je dat dit hetzelfde is per vak/leergebied?

Tips

- Maak voor monitoring gebruik van instrumenten, activiteiten en procedures (bijvoorbeeld uit het po), die gebruikt kunnen worden om het leerproces van leerlingen te ondersteunen (formatief evalueren). Bepaal bijvoorbeeld samen met leerlingen succescriteria bij de gestelde doelen. Hierna kunnen ze zelf nagaan of hun werk hieraan voldoet.
- Leer leerlingen hoe zij kunnen reflecteren op hun eigen werk en het werk van medeleerlingen (peer review).

Wat zeggen scholen die al een overgangsjaar aanbieden hierover?

"Wij gebruiken geen cijfers. Aan elk leerdoel is een badge verbonden en die moeten de leerlingen op groen zien te spelen. Deze leerdoelen staan in een spreadsheet en aan het einde van het schooljaar moeten alle vakjes op groen staan. Is het leerdoel nog niet ingeleverd dan blijft hij grijs, is het leerdoel wel ingeleverd, maar voldoet hij niet aan de eisen, dan wordt hij oranje. Is het leerdoel bijna goed dan wordt ie geel en is hij helemaal goedgekeurd, dan wordt hij groen. Op die manier lopen de leerlingen door de lesstof en dit checken we een aantal keer per jaar met een extra meetmoment, maar ook daar is geen cijfer aan verbonden. We zorgen dat er voldoende herhaling in het programma zit en dat de leerdoelen regelmatig weer terug komen."

Als landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

slo

Bezoekadres
Stationsplein 15
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)

